

Практычныя заданні па тэме “Фанетыка”

Пытанні для самакантролю:

1. Прадмет і задачы фанетыкі як раздзела мовазнаўства.
2. Артыкуляцыйная характарыстыка галосных і зычных гукаў.
3. Асаблівасці фанетычнай сістэмы беларускай мовы ў параўнанні з рускай мовай.
4. Пазіцыйныя і камбінаторныя змены зычных і галосных гукаў.
5. Спецыфіка націску ў беларускай мове.

1. Назавіце гукі ў словах. Ахарактарызуйце зычныя і галосныя гукі ў падкрэсленых словах выказванняў Кузьмы Чорнага.

Дзе прайшло маленства, там пачынаецца Радзіма.

Жаночае сэрца робіцца вялікае, як свет, калі яно чуе боль пакрыўджанага дзіцяці.

Кожны чалавек – гэта цэлы свет.

2. Выдзеліце ў словах галосныя і зычныя гукі, дайце ім артыкуляцыйную характарыстыку. Вызначце гукавое значэнне літар е, ё, ю, я, і.

Аўдыторыя. Вучаніца. Яшчэ. Спадарожнік. Пераклад. Інстытут. Нацыянальны. Перамога. Ажыццяўленне. Беларусь. Выезд. Радзіма.

3. Падкрэсліце словы, у якіх колькасць літар і гукаў не супадае.

- 1) Раздзяліць, небяспека, перавозчык, джэм, адтаяць.
- 2) Узвышша, звернешся, гарадскі, вязаць, прастуджаны.
- 3) Паджылкі, медзь, спартсмен, зжаліцца, бярозавы.

4. Адзначце словы, у якіх ёсць падоўжаныя гукі, і ўкажыце ўмовы іх падаўжэння.

Адчарціць. Паадчыняць. Адцерці. Адценне. Адчайны. Вітацца. Дванаццацю. Сем. Дачцэ. Ноччу. Сшытак. Адаляешся. З Сенем. Дождж.

5. Адзначце словы, напісанне якіх не адпавядае вымаўленню.

Лічба. Маска. Агеньчык. У радасці. Бясколерны. Гісторыя. Снег. Кампосны. Злёгку. Світанне. Жнівеньскі. Яблык. Следчы. Паводка.

6. Адзначце словы, у якіх ужываюцца мяккія гукі [з'] [с'].

- 1) Званочкі, касьба, без верху, згіб, здаць.
- 2) Кузня, насеяць, схематычны, сквер, сябрына.
- 3) Насміхацца, сядзець, схіл, схоплены, зёлкі.

7. Запішыце і затранскрыбіруйце словы, ахарактарызуйце асіміляцыю зычных.

- 1) Вокладка, безжурботнасць, адчапіць, з'езджу, узбіраецца, бярозка.

- 2) Экзамен, падрэжце, з хатай, з лесам, манцёр, на кладцы, спісаць.
- 3) Памыляешся, перапісчык, пражскі, збіць, расчаравацца, рэдкаваты, святло, носьбіт, сустрэнешся, счапляць, экзамен.

8. Знайдзіце ў сказах словы, у якіх праяўляецца аканне і яканне. Раствлумачце гэтыя фанетычныя з’явы.

Беларусь – мая маці і мова, паветра і хлеб (А.Вялюгін). Гусям, княжа, не пішуць законаў (Я.Купала). Добра быць у дарозе, якую ты сам сабе выбіраеш. (Я.Колас). Калі справа не пад сілу, дык на плечы не бяры (М.Лужанін).

9. Прачытайце тэкст. Назавіце ў словах характэрныя асаблівасці беларускай мовы. Выпішыце словы з асіміляцыяй.

Сярод Рагвалодавых унукаў у XII стагоддзі вылучаецца Ефрасіння Полацкая наша першая асветніца. Унучка Усяслава яна пераняла ад дзеда вялікі духоўны запал накіраваны на служэнне свайму народу. Прычыны з якіх Прадслава так звалі Ефрасінню ў мірскім жыцці пайшла ў манастыр застаюцца невядомымі. Магчыма гэта здарылася тады калі бацьку і маці як самых блізкіх людзей вывезлі ў Візантыю. Праўда выпадак як на той час беспрэцэдэнтным не назавеш ігуменнай манастыра дзе прыняла подстрыг Ефрасіння была яе родная цётка. Сям’я у якой Ефрасіння расла глыбокай рэлігійнасцю не вызначалася. Дастаткова прыгадаць што яе бацька больш вядомы сваім язычніцкім імем Святаслаў чым хрысціянскім Георгій. Тое самае можна сказаць пра Святаслава брата Ефрасінні які не менш вядомы нам пад язычніцкім найменнем Рагвалод. Не захавалася ў памяці народа хрысціянскае імя самога Усяслава хоць яно безумоўна было нададзена князю пры хрышчэнні.

(К.Тарасаў)

10. Спішыце словы, пастаўце націскі.

Алфавіт. Беларусы. Выпадак. Грамадзянін. Магазін. Дакумент. Індустрыя. Імя. Блукаць. Выразна. Буйны. Цяжкі. Квартал. Адзінаццаць. Ласкавы. Бульбяны. Статуя. Аргумент. Партэр. Слабы. Стары. Цяжар. Фартух. Міліметр. Сівы. Спіна. Паведаміць. Каменны. Гліняны. Інструмент.

11. Затранскрыбіруйце тэкст.

Прыказкі і прымаўкі ўзбагачаюць родную мову. Надаюць ёй вобразнасць, маляўнічасць, лаканічнасць і адначасова робяць яе багатай сэнсавымі адценнямі, дапамагаючы чалавеку з найбольшай выразнасцю і афарыстычнасцю выказаць свае думкі, пачуцці, перакананні, перадаць жыццёвы, сацыяльны і гістарычны вопыт. Пры ўсёй уласцівай ім сціпласці – шырокім абагульненнем, на якое толькі здольна слова.

(В.Ліцвінка)